

Előszó

A metafizikáját javarészt Münchenben, a jezsuiták ottani filozófiai fakultásának professzoraként kidolgozó Weissmahr Béla SJ életművének jelenléte hazánk kulturális életében mindmáig igen csekély. E ténnyel esetleg ki is békülhetnénk akkor, ha egy, a periklészi időkhöz hasonló kulturális aranykorban élnénk, melyben a nagyléptékű és a végső megalapozás igényét is szem előtt tartó filozófiák bősége venne minket körül úgy, hogy ha az egyik észrevétlen marad is, még mindig sok másik léphet a helyébe. A helyzet azonban tudvalevően nem ez: már az európai filozófia egészére sem jellemző, hogy eredeti és mély alapvetéseket produkálna, Magyarországon pedig úgyszólván minden feltétel hiányzik ehhez. Ezért aztán, ha az általános orientációhiány és a szellemi fundamentumok gyors leépülése közben igen-igen ritkán felbukkanó nagy filozófiai kísérletek nem részesülnek kellő figyelemben (különösen hazánkban, ahol ezt szó szerint az Ég ajándékaként kellene fogadni), az joggal hasonlítható ahhoz, mint mikor egy járvány tetőpontján a betegek mindenféle kúrát kipróbálnak, épp csak a valódi ellenszer bevétele nem jut az eszükbe.

Felvetődhet persze a kérdés, miféle gyógyszer lehetne korunk válságára („járványára”) egy nagy filozófiai teljesítmény. Hiszen e válságot rendszerint annak a gazdasági modellnek a hibájaként írják le, mely súlyos károkat okozott a természet, az egyes országok és azok polgárainak életében úgy, hogy őket saját egyensúlyukból kibillentette a kiszolgáltatottságba, ill. nyomorba kormányozta. Ennek megfelelően a legtöbben úgy gondolják, hogy a „kór” gazdasági modell-váltással, a gazdaság és a nemzetközi politika „humanizálásával” és egyéb jószándékú változtatásokkal érhető el. Még ha nem is vitatjuk az efféle törekvések értékét, mégis joggal tehetjük föl a kérdést, vajon az egyéni és a közösségi élet gyakorlata mögött nem állnak-e szükségképp olyan, a valóság egészére és benne az ember helyére vonatkozó állásfoglalások (esetünkben pl. a darwinizmus univerzális paradigmává szélesítése és vele a „*survival of the fittest*” elvének túlzott elfogadása), melyek a „válságként” és „kórként” jelentkező cselekedetek kiindulópontjait és legitimáló alapvetését képezik. Ha – és ez aligha vitatható – igen, akkor a gyógyítást e valóságkép kritikájával és módosításával kell kezdeni, hisz mindaddig, amíg a téves kiindulópontok tekintéllyel bírnak, pontosan az fog történni, ami ezekből az életre nézve következik.

Amennyiben ezt az elemi összefüggést szem előtt tartjuk, igen nehéz lesz megérteni, hogyan lehet a filozófiát (legalábbis annak igaz és eredendő alakját) „haszontalannak” gondolni. Egyszersmind azonban az is világossá válik, miért nem elegendő az, ha ma filozófia címen csak régi szerzők neutrális „kutatása” folyik, illetve legfeljebb annak fölényes – illetve annak szánt – ismételtetése, hogy miért nem képes a filozófia biztos és átfogó valóságképet nyújtani. Weissmahr Béla vállalkozása, mely

a valóságot „a szellem valóságaként” mutatta meg, s ezt a végső megalapozás aprólékos érvelésével támasztotta alá, részben a filozófia legsajátabb természetéből, részben azonban korunk válságának mély megértéséből is magyarázható. Mert a hanyagul és rosszul kidolgozott valóságkép veszélyeivel ő is tökéletesen tisztában volt – mint azt a következő idézet kellően szemlélteti:

„Önáltatás [...] azt hinni, hogy megszabadulhatunk a filozófiai problémáktól. A gyakorlati élet feladatainak megoldása kapcsán mindig is felmerülnek elvi jelentőségű kérdések... Mert minden emberi tevékenység és döntés bennefoglaltan tartalmaz valamilyen »filozófiát«. Ennek többnyire annál nagyobb hatása van a tevékenységre, minél kevésbé van valaki ennek tudatában. Az egyes ember persze a környezetéből, a hagyományból, az erkölcsi közmeggyőződésből sokszor nagyon józan filozófiai alapelveket tesz magáévá. A filozófia kérdéseibe való belemélyedés kétségtelenül nem mindenkinek feladata. De ha egy egész társadalom, vagy (ami még rosszabb lenne) az egész emberiség magáévá tenné azt a nézetet, hogy az alapvető kérdésekkel nem lehet és ezért nem is kell foglalkozni, úgy ennek az eredménye katasztrofális lenne: az ember a maga nem reflektált, nem tudatosított filozófiai állásfoglalásainak, azaz előítéleteinek rabjává lenne... Az alapvető filozófiai kérdések megoldhatatlanságába tehát mégsem lehet belemélyedni.”¹

Az első filozófia hangjának meghallása tehát elsőrendű szükséglet a világban és hazánkban is. E szükséglet és a terület ellenállhatatlan vonzása vezetett arra, hogy Weissmahr Béla magyarul már megjelent művein túl hozzáférhetővé tegyem németül írt vagy nehezebben hozzáférhető munkáit is;² és ugyanez indított arra is, hogy 2004. és 2008. között kidolgozzak egy, az övétől eltérő, ám gondolataival számos döntő ponton egybehangzó átfogó metafizikát.³

Nagy szükség volt azonban arra is, hogy a filozófiával foglalkozóknak a téma iránt érdeklődő része összeüljön és megvitassa Weissmahr Béla egynémely gondolatát. Ezzel a szándékkal szerveződött meg 2012. május 17-én, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola dísztermében a „Weissmahr Béla emlékkonferencia”, mely fontos lépésnek bizonyult a Sapientia Filozófia Tanszékének és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Filozófiai Intézetének együttműködésében is. E konferencia szervezéséhez komoly támogatást kaptam a Weissmahr Béla Alapítványtól és a Sapientia Főiskolától – a legnagyobb segítséget pedig *Bakos Gergely OSB*, a Sapientia docense nyújtotta. A konferencia megnyitójaként *Várnai Jakab OFM*, a jezsuiták részéről pedig *Forrai Tamás SJ* mondott köszöntőt, majd előadások és diszkusszi-

¹ WEISSMAHR BÉLA: *Bevezetés az ismeretelméletbe*, Teológiai Kiskönyvtár, Róma, 1978, 18–19.

² WEISSMAHR BÉLA: *A szellem valósága. Filozófiai útmutatás*, Kairosz, Budapest, 2009 (ford.: Szombath Attila), ill.: WEISSMAHR BÉLA: *Az emberi lét értelme. Metafizikai értekezések* (szerk. Szombath Attila), Akadémiai, Budapest, 2012.

³ SZOMBATH ATTILA: *A feltétlen és a véges. A szabadság metafizikai rendszerének alapvonalai*, Kairosz, Budapest, 2009.

ók következtek, melyek barátságos, érdeklődő légkörben, és a szokásosnál nagyobb hallgatóság előtt hangzottak el.

Az itt közölt tanulmánygyűjtemény a konferencia előadásainak írásbeli publikálásra átdolgozott változatait tartalmazza.⁴ Bizonyos munkák Weissmahr életművének esztörténeti vonatkozásait tisztázzák, mások az általa kidolgozott speciális metafizikai problémák valamelyikén töprengenek, ismét mások pedig metafizikája (vagy még inkább: az „általában vett” metafizika) elfogadásának nehézségeit taglalják. A megközelítések sokfélesége arra utal, hogy Weissmahr gondolkodása eleven reakciókra készíteti olvasóit, még ha ezek nem is vezetnek közvetlenül az általa (is) képviselt első filozófia alapelveinek igenléséhez.

Szombath Attila

⁴ Azokat a tanulmányokat, amelyek valamely lényeges szempontból hasonló kérdésfeltevést tartalmaznak, egy fejezetben kaptak helyet. Ez azonban természetesen nem jelenti azt, hogy az ide tartozó szövegek álláspontjai azonosak lennének.